

УДК 81'253+811.581:81'373+81'42

Л. К. Велитченко, Г. В. Сумцова

ЛЕКСИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ КИТАЙСЬКОМОВНОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ УКРАЇНСЬКОЮ ТА АНГЛІЙСЬКОЮ МОВАМИ

У статті розглядається поняття політичного дискурсу. Порушується проблема перекладу китайського політичного дискурсу на українську та англійську мови. Наводяться приклади мовних зворотів, характерних для політичного дискурсу китайської мови. Позначено основні перекладацькі операції (пошук перекладацького відповідника, граматична заміна, перекладацький коментар та ін.), що застосовані на лексичному рівні при відтворенні лексики оригінального тексту в тексті перекладу.

Ключові слова: лексичні одиниці, китайськомовний політичний дискурс, перекладацькі операції, неблизькоспоріднені мови.

В статье рассматривается понятие политического дискурса. Затрагивается проблема перевода китайского политического дискурса на украинский и английский языки. Приводятся примеры речевых оборотов, характерных для политического дискурса китайского языка. Обозначены основные переводческие операции (поиск переводческого соответствия, грамматическая замена, переводческий комментарий и другие), использованные на лексическом уровне при воспроизведении оригинальной лексики в тексте перевода.

Ключевые слова: лексические единицы, китайский политический дискурс, переводческие операции, неблизкородственные языки.

The article deals with the concept of political discourse. The problem of translating Chinese political discourse into Ukrainian and English is regarded. Examples of the speech idiomatic elements in political discourse of the Chinese language, are given. The basic lexical and semantic differences in the original text and in the translated text are demonstrated. Translation equivalent, grammatical substitution, translation commentary and other translation operations were examined.

Key words: lexical units, Chinese political discourse, translation operations.

Політична промова є одним з типів актуалізації політичного дискурсу. Сьогодні політичний дискурс став знаряддям різних політичних кіл, він є соціально обумовленим. Особлива мова, що використовується при складанні політичних виступів, вимагає постійного вивчення й опису для систематизації емпіричних даних, які надають можливість виробити своєрідну модель цього жанру, певну константу, а також віднайти найбільш відповідні способи та засоби відтворення змісту та форми оригіналу у перекладі.

Слід зазначити, що вітчизняні та зарубіжні дослідники постійно приділяють увагу цьому питанню. В українській науці проблемі політичного дискурсу присвячені наукові розробки О. Зарецького, В. Лук'янця, Л. Озадовської, О. Селиванової, О. Серажим, Н. Шевчук, Р. Попової та ін. Серед зарубіжних лінгвістів проблемами політичного дискурсу цікавляться О. Баранов, Г. Почепцов, Т. Ван Дейк, Ю. Хабермас, А. Чудінов, О. Шейгал, Ю. Сорокін та ін. У китайській мові розробкою досліджень з політичного дискурсу займалися Тань Хайлун, Ху Яюнь та У Нан. До питання перекладу політичного дискурсу у своїх роботах зверталися А. Д. Швейцер, І. В. Самарина та А. П. Чудінов.

Варто зазначити, що такі лексичні одиниці, як “мова політики, політична комунікація, політичний дискурс” в більшості сучасних наукових робіт взаємопов'язані. В цій роботі “політична комунікація” і “мова політики” розглядаються як структурована сукупність знаків, які утворюють семіотичний простір політичного дискурсу [1; 6; 7]. При цьому визначальною рисою політичної комунікації (мовленнєвої діяльності політика) є її прагматична спрямованість, що орієнтована на пропаганду тих або інших ідей, емоційний вплив на громадян країни та спонукування їх до політичних дій, для вироблення суспільної згоди, прийняття та обґрунтування соціально-політичних рішень в умовах множинності точок зору в суспільстві.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що не дивлячись на пошук інтересу до лінгвістики політичного дискурсу, питання відтворення китайськомовних лексичних особливостей у тексті перекладу українською та англійською мовами залишається малодослідженим. Адже адекватний переклад політичного дискурсу вимагає від перекладача не лише високого рівня володіння мовою, але й глибокої бази фонових знань, а саме відомостей про країну народу носія

мови, якою виконується усний або письмовий текст політичного дискурсу. Необхідність накопичення емпіричних даних в галузі перекладознавства, систематизації прийомів і методів адекватного перекладу китайських політичних промов англійською та українською мовами є суттєвою потребою сучасного суспільства.

Метою дослідження є вивчення особливостей перекладу лексичних одиниць китайськомовного політичного дискурсу англійською та українською мовами.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання низки завдань:

1) провести порівняльний аналіз китайськомовного, англійськомовного і українськомовного політичного дискурсу для виявлення типологічно схожих та конкретно-мовних рис, з метою прогнозування труднощів перекладу;

2) виявити основні засоби відтворення лексичних особливостей оригіналу в тексті перекладу.

Матеріалом дослідження було обрано текст політичного дискурсу промови Голови КНР Сі Цзиньпіна на Генеральній Асамблеї ООН 28 вересня 2015 року на честь сімдесятої річниці створення Організації Об'єднаних Націй. Об'єм вихідного тексту склав 3061 символ.

Розглядаючи промову, що вивчається, як явище політичного дискурсу, слід зазначити, що основними ознаками дискурсу є наявність мети та учасників комунікації. Метою промови Голови КНР є вітання Генеральної Асамблеї ООН з визначною датою, спогад про героїчне минуле КНР під час Другої світової війни, зазначення важливості збереження миру та розгляд майбутніх перспектив КНР та світу у цілому. Учасниками комунікації є голови держав, які діють у ролі “клієнтів” і Голова КНР, який виступає “агентом” комунікації.

Промова виконана у публіцистичному функціональному стилі та містить його характерні особливості. Однією з таких особливостей є синтез складників наукового, офіційно-ділового, художнього й розмовного стилів. Крім того політична промова як вид інституційного спілкування містить у собі систему конститутивних ознак і наділяється рядом функцій (інформаційна, інструментальна, прогностична, нормативна, легітимуюча, переконання та політичної пропаганди), які актуалізуються у комплексі і мають полісемантичний вплив на реципієнта.

Виходячі з прагматичної спрямованості політичної промови, важливим аспектом перекладу будь-якого політичного дискурсу є лексико-граматичні особливості актуалізації семантики промови, що потребує високої професійної кваліфікації з боку перекладача, знання ним перекладацьких прийомів і засобів їх відтворення в мові перекладу. Відомо, що лексико-семантичне та граматичне значення в сукупності маніфестовані в китайському слові-ієрогліфі, тому при дослідженні лексичного рівня китайськомовних текстів маємо на увазі лексико-граматичні аспекти слів-символів.

Важливою складовою серед “лексичного комплексу” цього типу дискурсу відзначимо політичну термінологію, до складу якої постійно втручаються неологізми та слова іноземного походження (запозичення), політичні реалії конкретної держави, прізвища та імена учасників дискурсу. Через це правильний вибір перекладацького інструментарію для відтворення семантики висловлювань набуває неабиякої значущості на державному рівні [3].

Використання елементів давньокитайської мови (веньянізмів) підкреслює книжковий характер китайського політичного дискурсу і є основною диференційною рисою китайськомовних політичних текстів.

До елементів веньянь (давньокитайської мови), які з’являються в політичних текстах китайської мови насамперед належать службові слова, конструкції з дієсловами і службовими словами, чен’юй (фразеологічні зрощення), політичні гасла. В основному, використовуються такі службові слова веньянь, як 为 *wei*, 以 *yi*, 于 *yu*, 自 *zi*, сполучення 而 *er*, 则 *ze*, частка 之 *zhi* і ін. У багатьох випадках ці службові слова зберігають своє значення, яке прийшло з давньокитайської мови [2; 4; 5].

Наприклад, наступне речення майже повністю складається з елементів давньокитайської мови:

“凡 青史 留名 者, 莫不 与其 善于 把握 自己 有关”.

“Що стосується всіх тих, хто вписав свої імена в аналі історії, то не було випадку, щоб вони не вміли володіти собою”.

“Concerning the history of the famous, none of them were bad at self-control”.

У першій частині речення 凡 — займенник всякий, хто, 者 — субстантиватор, службова частина мови, яка перетворює дієслово на іменник, 史 留名 者 — стійкий образний вислів на веньянь із загаль-

ним значенням “прославитися”, у другій частині речення такі слова як 莫 займенник ніхто, ніщо, 与 прийменник з, присвійний займенник, а також конструкція 善于 “володіти чимось” також прийшли з давньокитайської мови.

Одним із найважливіших когнітивних компонентів політичної комунікації є **кліше та мовні штампи**. Це пов’язано із функціонально-стилістичними особливостями комунікації — одне поняття засвоюється легше, ніж два чи кілька. Крім того, ці мовні форми стають наче проекцією ідеологічних постулатів та комунікативних намірів адресанта (своєрідною моделлю, яка свідчить про ставлення адресанта до важливих політичних питань).

Наведемо приклад широковживаного мовного кліше:

“不仅实现了国家和民族的救亡图存，而且有力支援了在欧洲和太平洋战场上的抵抗力量”

“Він не тільки врятував країну і китайський народ від поневолення, а й надав потужну підтримку силам опору, воюючим на Європейському та Тихоокеанському театрах воєнних дій”.

“It did not only save the country and its people from subjugation, but also gave strong support to the forces against aggression in the European and Pacific theaters”.

Мовне кліше “战场” було відтворене при перекладі українською мовою як “театр військових дій”, що є типовим мовним кліше українськомовного політичного дискурсу. При перекладі англійською мовою це кліше було передано як “theater”. Таким чином, мовне кліше було передане за допомогою еквіваленту. Слід зазначити, що за відсутності категорії множини у китайській мові при перекладі українською та англійською було використано граматичну заміну, адже у перекладі слово було вжито у множині.

Розглянемо ще один приклад використання мовного кліше:

“为赢得世界反法西斯战争胜利作出了历史性贡献”.

“Таким чином, наша країна зробила історичний внесок в загальносвітову перемогу над фашизмом”.

“...thus making a historic contribution to the victory of the World Anti-Fascist War”.

Конструкцію “作出了历史性贡献”, що є мовним кліше китайськомовного політичного дискурсу; було відтворено українською мовою за допомогою українськомовного кліше “зробити внесок”, що мар-

кує відповідність конотації клішованих фраз китайської та української мови. При відтворенні тексту оригіналу англійською мовою було використано конструкцію “to make a contribution”.

Слід зазначити, що у китайській мові це мовне кліше містить слово “历史” — “історичний”, що є його невід’ємною частиною, у той час як для кліше в англійській та українській мові більш стандартизованим буде словосполучення “зробити внесок”, “to make a contribution”.

Засвоєння слів іншомовного походження є тенденційним шляхом розвитку мови, засобом її збагачення. Відомо, що найпростіший вплив однієї мови на іншу відбувається саме за допомогою лексичних запозичень. Наявність культурних запозичень є необхідною умовою формування та використання лексичних відповідників в мові перекладу. З розвитком світового культурного обміну все частіше має місце явище міжмовних запозичень. Мова зароджується в процесі виробництва вслід за прогресом суспільства та незупинної еволюції, в цілях забезпечення ефективного торговельно-економічного та культурного обміну між країнами та націями. На різних територіях часто представлені різні культури, відбувається їх обмін, необхідним є постійне засвоєння запозичених слів з метою збагачення національної мови, а збагачення мови й розширення словникового запасу є об’єктивною потребою для економічного, торгового та культурного обміну.

Запозичення в китайській мові можна поділити на такі різновиди:

Фонетичні запозичення (音译 uīnyì) — передача звукової оболонки слова іншомовного походження засобами китайської мови. У цьому випадку ієрогліф не має семантичного навантаження, лише фонетичне, наприклад:

“70年前，我们的先辈经过浴血奋战，取得了世界反法西斯战争的胜利”.

“70 років тому наше старше покоління героїчно боролось та перемогло у світовій війні з фашизмом”.

“Seventy years ago, the earlier generation of mankind fought heroically and secured the victory of the World Anti-Fascist War”.

Таким чином, термін “法西斯” є запозиченим і при перекладі відтворюється за допомогою перекладацького еквіваленту “фашизм” в українській мові і “fascist” в англійській. При відтворенні тексту оригіналу англійською мовою було використано граматичну заміну

частини мови, адже в оригіналі зазначений термін — іменник, а при перекладі його передано у вигляді прикметника “fascist”. Слід зазначити, що як у мові оригіналу, так і умовах перекладу цей термін є запозиченим з італійської мови — “fascio”, що перекладається як “союз, об’єднання, зв’язка”.

Семантичні запозичення (意译 уіуі) — збереження морфологічної структури мови запозичення та внутрішньої форми, таким чином здійснюється дослівний переклад, наприклад:

“发展、公平、正义、民主、自由，是全人类的共同价值，也是联合国的崇高目标”.

“Мир, розвиток, рівність, справедливість, демократія і свобода — загальнолюдські цінності і благородні цілі ООН”.

“Peace, development, equity, justice, democracy and freedom are common values of all mankind and the lofty goals of the United Nations”.

Слово “民主”, яке дослівно перекладається як “народ господар”, є запозиченням від слова “democracy”, яке було перекладене за допомогою кальки, адже “democracy” у перекладі з грецької означає “влада народу”. Цей термін при перекладі українською та англійською мовами було відтворено за допомогою еквівалентів “демократія” та “democracy”, які є запозиченнями з грецької мови.

Таким чином, хоча запозичення і не сягають такої частоти вживання, як в українськомовному політичному дискурсі, вони все одно є невід’ємною частиною китайськомовного політичного дискурсу, адже багато політичних термінів було запозичено саме з англійської мови.

Однією з значних проблем перекладу китайськомовного політичного дискурсу на лексичному рівні є переклад **фразеологічних одиниць**, адже насиченість політичного тексту цими елементами є зазвичай дуже високою.

Фразеологізми китайської мови мають яскраво виражену національну самобутність. В їхню основу покладено факти, явища, події, пов’язані з побутом, традиціями, звичаями китайців. Фразеологізми китайської мови — це відображення національної культури, скарбниці таємниць, історії імператорських династій і великих битв, народна мудрість і гумор витончених мистецтвознавців. Відповідно до класифікації виражальних можливостей фразеологізмів вони можуть бути представлені ідіомами паралельної або непаралельної конструкції. Китайські ідіоми паралельної конструкції мають такі характеристики:

ки: складаються зазвичай із чотирьох складів-ієрогліфів; можуть мати в своєму складі синоніми або антоніми, наведемо приклад:

“大道之行也，天下为公”.

“Як свідчить старовинне китайське прислів'я, “найбільший ідеал — збереження миру, його поділяють воістину усі”.

“As an ancient Chinese adage goes. “The greatest ideal is to create a world truly shared by all”.

Отже наведений елемент фразеології є зразком паралельної фразеологічної конструкції, яка складається з двох частин, що актуалізовані чотирма ієрогліфами.

При перекладі даного фразеологізму українською та англійською мовами було використано прийом перекладацького коментаря: “Як свідчить старовинне китайське прислів'я”, адже в українській та англійській мовах відсутній прямий відповідник цього фразеологізму. Тому авторам перекладів необхідно було вдаватися до описового перекладу, щоб відтворити семантику змісту фразеологізму. Через відсутність прямого відповідника цього елемента в мовах перекладу його форму було змінено, таким чином структурні відмінності вихідної мови та мови перекладу зумовили трансформацію традиційної структури китайського фразеологізму.

Отже, політичний дискурс — це складне і багатогранне лінгвістичне явище. Політичний дискурс як один із різновидів дискурсного жанру, динамічне утворення, що протягом останніх двадцяти років активно вивчається представниками різних наукових сфер. Політичний дискурс має чітку соціальну спрямованість, прагматичний фокус, залежність від ідіостилу мовця, а також віддзеркалює політичне, соціальне і культурне життя нації. Структурно-семантичні особливості політичного дискурсу створюють ряд труднощів для роботи перекладача. Значна кількість проблем під час перекладу виникає через насиченість політичних промов гетерогенними лексичними елементами, які не мають чітко встановлених і однозначно прийнятих в мові перекладу еквівалентів. Ще однією особливістю політичної мови є наявність лінгвістичних засобів політичної сугестії, що також створює додаткові складнощі для перекладача.

Таким чином, аналіз лексичних особливостей сучасних китайськомовних публічних промов свідчить про те, що для адекватного професійного перекладу необхідно не тільки бути озброєним серйоз-

ними теоретичними знаннями, володіти широким словниковим запасом, але й мати ґрунтовну фонову підготовку, адже китайськомовний політичний дискурс має ряд лінгвокультурних особливостей, які не знайшли відображення в інших мовах і створюють значні труднощі при перекладі.

Одними з найбільших труднощів перекладу є відтворення елементів веньянь, тобто давньокитайської мови, які є невід'ємною частиною китайськомовної лінгвокультури, широко представлені у політичному дискурсі та мають глибоке історичне коріння.

Основними засобами відтворення лінгвістичних особливостей тексту оригіналу є пошук перекладацького відповідника, граматична заміна, конкретизація, описовий переклад та прийом перекладацького коментаря.

На основі аналізу результатів дослідження можна зробити висновок, що хоча українська та англійська мови не є типологічно спорідненими, при перекладі китайськомовних текстів використовуються типологічно подібні перекладацькі операції, частотність використання яких варіюється через наявність відмінностей між двома мовами перекладу (англійської та української). До них належать відмінності у структурі різних комунікативних типів речень, приналежність перекладацьких відповідників до різних частин мови, відсутність еквівалентів, або різні комбінації концептуальних сутностей та інші. Таким чином, лінгвістична і культурологічна компетентності перекладач, безумовно, істотно впливають на адекватність перекладу.

В цілому слід сказати, що лінгвістичні проблеми китайськомовного політичного дискурсу залишається маловивченою темою взагалі, а труднощі його перекладу зокрема. Це потребує проведення подальших розвідок в галузі дослідження лінгвістичних характеристик китайськомовного політичного дискурсу та систематизації способів його адекватного перекладу українською та англійською мовами

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Баранов А. Н. Введение в прикладную лингвистику. М.: ЛКИ, 2007. 360 с.
2. Берзина У. А. Традиционный китайский дискурс в современном политическом дискурсе КНР (постановка проблемы) [Электронный ресурс] // Общество и государство в Китае: XXXIX научная конференция / Ин-т востоковедения РАН. М.:

- Вост. лит., 2009. С. 296–298. Режим доступа: <http://synologia.ru/a/> Традиционный_китайский_дискурс.
3. Калішчук Д. М. Лінгвокультурні особливості перекладу політичного дискурсу // Вісник СумДУ. 2006. Т. 1, № 11 (95). С. 153–159.
 4. Котов А. М. Стилистический статус вэньянизмов в современном китайском литературном языке // ВЯ. 1987. № 5. С. 19–23.
 5. Кэ Ян. Исследования политической коммуникации в Китае // Политическая лингвистика. 2011. № 3 (37). С. 58–63.
 6. Чудинов А. П. Дискурсивные характеристики политической коммуникации // Политическая лингвистика : [сб. научн. трудов] / ред. А. П. Чудинов. Екатеринбург, 2012. Вып. 2 (40). С. 55–61.
 7. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса. М.: Гнозис, 2004. 326 с.

REFERENCES

1. Baranov A. N. Vvedenie v prikladnuju lingvistiku. — M.: LKI, 2007. 360 s. [in Russian].
2. Berzinja U. A. Tradicionnyj kitajskij diskurs v sovremennom politicheskom diskurse KNR (postanovka problemy) Elektronnij resurs / Obshhestvo i gosudarstvo v Kitae: XXXIX nauchnaja konferencija / In-t vostokovedenija RAN. — M.: Vost. lit., — 2009. S. 296–298. — Rezhim dostupu: <http://synologia.ru/a/> Tradicionnyj_kitajskij_diskurs. [in Russian].
3. Kalishchuk D. M. Linhvokulturni osoblyvosti perekladu politychnoho dyskursu // Visnyk SumDU. — 2006. — Т. 1., № 11 (95). S. 153 – 159. [in Ukrainian].
4. Kotov A. M. Stilisticheskij status vjen'janizmov v sovremennom kitajskom literaturnom jazyke // VJa. — 1987. — № 5. S. 19–23. [in Russian].
5. Kje Jan. Issledovanija politicheskoi kommunikacii v Kitae // Politicheskaja lingvistika. — 2011. — № 3 (37). S. 58–63. [in Russian].
6. Chudinov A. P. Diskursivnye harakteristiki politicheskoi kommunikacii // Politicheskaja lingvistika : [sb.nauchn. trudov] / red. A. P. Chudinov. Ekaterinburg, 2012. Vip. 2 (40). S. 55–61. [in Russian].
7. Shejgal E. I. Semiotika politicheskogo diskursa. — M.: Gnozis, 2004. 326 s. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 02.02.2018

УДК 811.581:81'3737+81'253

В. А. Глущенко, І. М. Дерік, К. В. Горбачова

ДО ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ (на матеріалі китайської, англійської та української мов)

У статті досліджується проблема відтворення у перекладі фольклорного дискурсу різних типів фразеологічних одиниць на матеріалі китайської, англійської та української мов. Окрему увагу приділено особливостям перекладу міфологізмів, алюзій та китайських висловлень 'чен юй'. Здійснено аналіз перекладацьких тактик та операцій, що застосовуються з метою відтворення семантики та прагматики вихідного дискурсу за собами типологічно неспоріднених мов.

Ключові слова: фольклорний дискурс, фразеологічні одиниці, міфологізми, алюзії, 'чен юй', перекладацькі тактики та операції.

В статье исследуется проблема воспроизведения в переводе фольклорного дискурса разных типов фразеологических единиц на материале китайского, английского и украинского языков. Отдельное внимание уделено особенностям перевода мифологизмов, аллюзий и китайских высказываний 'чен юй'. Проведен анализ переводческих тактик и операций, применяемых с целью воссоздания семантики и прагматики исходного дискурса средствами типологически неродственных языков.

Ключевые слова: фольклорный дискурс, фразеологические единицы, мифологизмы, аллюзии, 'чен юй', переводческие тактики и операции.

The article deals with the problem of rendering different types of phraseological units in folklore discourse translation from the Chinese, English and Ukrainian languages. Special attention is paid to the peculiarities of translating mythological units, allusions and Chinese utterances 'chen yu'. The translation tactics and operations employed to render the semantics and pragmatics of the source discourse by means of typologically distant languages have also been analyzed.

Key words: folklore discourse, phraseological units, mythological units, allusions, 'chen yu', translation tactics and operations.